

Yttrande

(V, MP)

Ärende nr 4.1

2020-08-19

Yttrande angående – Remiss från Kulturdepartementet – Betänkandet Sveriges Museum om Förintelsen SOU 2020:21

Vi rödgrönrosa tycker att stadsledningskontorets svar på remissen är bra och vi delar synpunkten att det är rimligt att Forum för levande historia får uppdraget att inrätta och driva det nya museet. Vi vill också lyfta fram den koppling till nutid som stadsledningskontoret tar upp för att något liknande Förintelsen aldrig sker igen. Precis som skrivs i tjänsteutlåtandet lever vi i en tid med växande högerextremism som också tagit sig andra former: "Tidigare hade de sina främsta arenor på gator och torg, idag har stora delar av Europa den representerad i sina parlament. Det finns risker att Förintelsen missbrukas och förvrängs både i Sverige och internationellt och det är viktigt att uppmärksamma olika former av förnekelse av Förintelsen och historierevisionism."

Vi vill också poängtera att det är viktigt att självständigheten för verksamhetens inriktning och innehåll värnas och att verksamheten inte blir föremål för detaljstyrning. I val av organisationsform är det också viktigt att verksamheten dels inte medför negativa konsekvenser för redan existerande forum och myndigheter, dels att det nya museet för Förintelsen får så bra förutsättningar som möjligt.

Slutligen är det också centralt att tillräckliga ekonomiska resurser avsätts för att samverka med övriga museisverige ska fungera så bra som möjligt samt att lyhördsenheten är stor för hur verksamheter och enskilda utanför det nya museet kan bidra med erfarenheter och kunskap.

Yrkande
2020-08-18

Socialdemokraterna

Yttrande angående remiss från Kulturdepartementet - Betänkandet Sveriges Museum om Förintelsen SOU 2020:21

Yttrandet

Trots stora insatser är det uppenbart att antisemitism och högerextremism finner grogrund i delar av det svenska samhället. När opinionsinstitutet ComRes undersökte antisemitismen i september 2018 instämde 45 procent av svenskarna i påståendet att antisemitism är ett växande problem. 53 procent ansåg att judar i Sverige riskerar att utsättas för hatpropaganda och 49 procent att de riskerar att drabbas av rasistiskt våld. I Göteborg har nynazister, beväpnade med sköldar och högerextrema symboler, marscherat våldsamt genom staden under den judiska högtiden Yom Kippur. I Göteborg har den judiska församlingen angripits av islamistiska extremister. Judiska göteborgare vittnar själva om rädsla för att bära judiska attribut, såsom kippa och Davidsstjärnan, i offentliga miljöer. I kampen mot antisemitismen, vilken mask den än bär, måste hela samhället stå enat.

Förintelsen, det grymmaste illdåd att någonsin utföras av människan, ligger inte längre än 75 år tillbaka i tiden. Under flera årtionden har överlevarna själva, ögonvittnen till massakrerna och offren för övergreppen, kunnat axla en stor del av uppdraget att fortsätta berätta och se till att vi andra aldrig får glömma. I takt med att antalet överlevare minskar drastiskt måste det offentliga Sverige göra mer för att minnet om Förintelsen ska leva vidare. Vi ställer oss helt bakom Stadsledningskontorets förslag till remissvar och hoppas på bred enighet när beslut fattas i Sveriges riksdag. Myndigheten Forum för levande historia har arbetat mot Förintelseförnekelse sedan millennieskiftet och bör få fortsätta göra detta med intensifierad kraft, tillbörliga resurser och rådighet över Sveriges museum om Förintelsen.

Yttrande Moderaterna, Liberalerna, Centerpartiet
Särskilt yttrande Kristdemokraterna

Datum 2020-08-17

Yttrande angående remiss från Kulturdepartementet – Betänkandet Sveriges Museum om Förintelsen SOU 2020:21

Yttrande

Att levandehålla minnet av Förintelsen är ett mycket angeläget uppdrag.

Förintelsen var ofattbar i sin ondskefullhet och systematik och betvivlades därför av många redan i sin samtid. Nu har sjuttiofem år passerat och av de människor som var med då finns inte många i livet. När ingen längre finns kvar som kan berätta om det, blir det än viktigare att bevara minnena på olika sätt. Det förs en ständig kamp mot historierevisionister vilka förnekar och banaliserar nazismens brott mot mänskligheten.

Vikten av att upplysa dagens unga om *Shoah* - katastrofen - kan inte nog betonas. Det var skälet till att myndigheten Forum för levande historia inrättades år 2003. De bedriver undervisning för lärare, elever och olika grupper samt tar fram material och vandringsutställningar där elever utifrån detta får diskutera begreppen demokrati och tolerans.

Stadsledningskontoret har nu svarat på en remiss från Kulturdepartementet vilken behandlar en utredning om ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen kan inrättas i Sverige. Den ska även svara på museets lokalisering, partners och om huruvida en ny myndighet ska inrättas eller om museet kan uppgå i befintlig.

Vi ställer oss bakom uppdragets inriktning. Den lösning som vi stödjer är att Forum för levande historia kompletterar sitt myndighetsuppdrag och får uppdraget att inrätta och bedriva detta nya museum, när vi inte ser något behov av att skapa en ny myndighet.

Vi kommer att rösta bifall till tjänsteutlåtandet.

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2020-06-10

Diarienummer 0942/20

Handläggare

Ann Hanbert

Telefon: 031-368 00 69

E-post: ann.hanbert@stadshuset.goteborg.se

Remiss från Kulturdepartementet - Betänkandet Sveriges Museum om Förintelsen SOU 2020:21

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen

Yttrande över betänkandet Sveriges museum om Förintelsen, i enlighet med bilaga 2 till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande, översänds till Kulturdepartementet.

Sammanfattning

Kulturdepartementet har 2020-05-14 översänt för yttrande betänkandet – Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21). Sista svarsdatum är 2020-08-17 men Göteborgs Stad har fått uppskov till 2020-08-20.

Regeringen beslutade den 4 juli 2019 att tillsätta en utredning om hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen kan inrättas i Sverige. En utgångspunkt är att berättelser från överlevande med anknytning till Sverige ska stå i centrum för verksamheten. I remissen ligger att regeringen vill inhämta synpunkter från berörda myndigheter och organisationer på förslagen eller materialet i betänkandet, föreslå inriktning och uppdrag, föreslå hur verksamheten ska organiseras, bedöma lokalbehov samt kartlägga relevanta samarbetspartner för ett nytt museum.

I direktivet för utredningen tydliggörs att museet ska ha en självständig ställning och en tydlig profil. Utredningen ska överväga om detta bäst uppnås genom inrättandet av en ny fristående myndighet eller genom att ett museum inrättas vid en befintlig statlig myndighet. Huvudförslaget är en ny fristående myndighet som får en självständig roll i förhållandet till andra myndigheter och museer samt ett tydligt avgränsat uppdrag. En alternativ lösning som utredningen lyfter är en samorganisation med Forum för levande historia, som idag har i uppdrag att vara ett nationellt forum som ska främja demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen.

Stadsledningskontoret förslag är att kommunstyrelsen ställer sig bakom utredningen vad det gäller inriktning och uppdrag men inte gällande huvudförslaget av verksamhetens organisation. Stadsledningskontoret föreslår att Forum för levande historia får en komplettering av instruktionerna för myndigheten och uppdraget att inrätta och driva Sveriges museum om Förintelsen, med de synpunkter som redovisas i yttrandet, bilaga 2.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Förslagen som lämnats får ekonomiska konsekvenser genom ökade kostnader för det föreslagna museet, vilket finansieras genom statliga medel

Ett museum om Förintelsen ligger väl i linje med stadens arbete mot antisemitism och intolerans som sedan 1998 har en lokal satsning - Levande Historia i Göteborg. Mot bakgrund av händelser av antisemitisk karaktär i Göteborg togs ett beslut i KS 2018 om att ytterligare stärka och intensifiera arbetet mot antisemitism. Levande Historia har ett nära samarbete med grundskoleförvaltningen med att utveckla stöd till lärare hur man bemöter intolerans och antidemokratiska yttringar i skolan. Med ett museum finns synergieffekter genom ett ökat nationellt samarbete och ett fortsatt arbete med att ta fram pedagogiskt material, utställningar och dokumentation av vittnesmål. Utredningen betonar vikten av att utveckla samverkan om samlingar, utställningar och dokumentation mellan museer och lokala verksamheter. Göteborgs Stad har idag ett bra samarbete med Forum för levande historia och utredningens förslag kan ge ytterligare stöd till det lokala arbetet.

Bedömning ur ekologisk dimension

Stadsledningskontoret har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Museet ska ta avstamp i vittnesmål av överlevare och den personliga berättelsen är ett sätt att levandegöra historien om vad som hände den enskilda människan bland de miljoner människor som blev utsatta. Enligt förslaget ska Förintelsen behandlas i en bred historisk kontext och olika grupper som föll offer för nazismen uppmärksammas. Förutom judar utsattes romer, personer med funktionsnedsättning, hbtq-personer, polska och sovjetiska medborgare, politiska motståndare, krigsfångar, Jehovas vittnen, frimurare och personer som klassats som oönskade, avvikande eller kriminella.

Göteborgs Stad har upparbetade dialoger med flera de grupper som utsattes av nazismen bland annat genom kommunstyrelsens samråd.

Hbtq – rådet lyfter vikten av att tolka Förintelsen i sin vida bemärkelse och att säkerställa att även förföljelserna av homosexuella och transpersoner kommer att ingå i Förintelsemuseets verksamhet.

Judiska församlingen i Göteborg upplever en växande antisemitism och en ökning av konspirationsteorier mot judar. Göteborgs Stad stödjer Judiska församlingens utåtriktade verksamhet. Församlingen erbjuder vittnesmålsberättelser i skolor och visningar av Göteborgs synagoga som ett komplement till ordinarie undervisning om Förintelsen och judendom. Mötet med en judisk guide eller berättare kan vara ett led i att motverka fördomar och avhumanisering av en hel folkgrupp. Förintelsen utgör en viktig lärdomskälla från historien i arbetet mot antisemitism, rasism och för demokrati och alla människors lika värde.

Många yngre romer önskar idag att mer kunskap om Förintelsen. Den romska minoriteten betonar vikten av ökad kunskap, utbildning och forskning om Förintelsen för att förstå historien och som en viktig del i arbetet mot antiziganism och antisemitism. Det är även viktigt att lyfta Sveriges agerande under andra världskriget. Att intervjua personer från

den romska minoriteten som ännu har levande minnen från Förintelsen ses som en mycket viktig uppgift för ett museum.

Enligt förslag ska museets inriktning vara att utveckla och förmedla kunskap och forskning om Förintelsen och att sätta de historiska händelserna i relation till samtidens utmaningar. För att skapa förståelse för samhällets värdegrund är det av vikt att knyta samman historien med dagsaktuella frågor. Förintelsen kan användas som utgångspunkt för arbetet med frågor som rör demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter. Många ungdomar upplever skolans undervisning om Förintelsen och andra världskriget för abstrakt med stort fokus på siffror. Kopplingen mellan aktuella händelser och vår historia är viktig för att förstå sammanhang men saknas ofta. De menar att de personliga berättelserna och människoödena tydligare ska lyftas för att levandegöra vad som hände.

Museet bedöms kunna bidra till arbetet med att motverka antisemitism, antiziganism annan rasism och antidemokratiska tendenser i samhället och därmed möjligen stärka det brottsförebyggande arbetet. Utredningen belyser vikten av att belysa Sveriges relation och agerande till Nazityskland före, under och efter kriget och ställa sig frågan hur kunde Förintelsen hända och hur det kunde gå så långt. Det finns risker att Förintelsen missbrukas och förvrängs både i Sverige och internationellt och det är viktigt att museet uppmärksammar olika former av förnekelse av Förintelsen och historierevisionism. I Polen ser vi en skrämmande utveckling där politiker vrider upp homohatet, propagerar och jämför ”hbtq-ideologin” med kommunism och nazism och utropar ”hbtq-fria” zoner. När demokratin nedmonteras blir minoriteter ofta både medel och måltavla. Demoniseringen av en liten grupp möjliggör inskränkta fri- och rättigheter, historien kan upprepa sig.

Bilagor

1. Sammanfattning av remiss från Kulturdepartementet - Betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)
2. Yttrande från Göteborgs Stad gällande - Betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)

Ärendet

Göteborgs Stad har 2020-05-14 blivit ombudda av Kulturdepartementet att inkomma med yttrande på betänkandet - Sveriges museum om Förintelsen (SOU2020:21). Svarsdatum är 2020-08-17. Göteborgs Stad har fått uppskov till 2020-08-20.

Beskrivning av ärendet

Beredning av ärendet

Beredningen har gjorts av stadsledningskontorets avdelning för mänskliga rättigheter. På grund av den korta handläggningstiden har remissen inte nämndbehandlats.

Representanter från Göteborgs Stads råd för den nationella minoriteten romer, Judiska församlingen i Göteborg och Göteborgs Stads hbtq-råd har haft möjligheter att inkomma med skriftliga synpunkter.

Bakgrund

År 2020 är det 75 år sedan krigsslutet och befrielsen av koncentrations- och förintelslägren. Allt färre överlevande finns kvar och de kommer inte längre själva kunna berätta om vad de utsattes för. Det innebär en brytningstid för arbetet med att minnas Förintelsen och det ökar behovet av en svensk museiinstitution som kan bevara och förmedla minnet och kunskapen samt utveckla forskning om de brott som begåtts.

Sverige har tillsammans med andra länder åtagit sig att kontinuerligt främja utbildning, hågkomst och forskning om Förintelsen. Det handlar om att upprätthålla och utveckla kunskapen om Förintelsen, det systematiska folkmordet på cirka sex miljoner av Europas judar, liksom nazisternas folkmord på romer och massmord och förföljelser av andra grupper. (Stockholmsdeklarationen 2000 samt IHRA:s Ministerial Declaration 2020). En förutsättning för detta är att dokumentation från överlevande – berättelser och vittnesmål, dokument, fotografier, föremål och annat material – bevaras och tillgängliggörs.

Även om Förintelsen inte genomfördes på svensk mark är det en del av Sveriges historia och att berättelser från överlevande med anknytning till Sverige är en del av vårt kulturarv. Det inbegriper vad som hände offren för nazismen både före, under och efter kriget, då många började om sina liv i Sverige eller passerade Sverige för att bosätta sig i andra länder. Ett museum ska även förmedla och fördjupa kunskapen om hur Sverige och enskilda individer i Sverige agerade i relation till Förintelsen och nazismen. Idag växer högerextrema krafter sig starkare i Europa och i övriga världen och 2020 har högerextremismen delvis tagit sig andra former. Tidigare hade de sina främsta arenor på gator och torg, idag har stora delar av Europa den representerad i sina parlament. Det finns risker att Förintelsen missbrukas och förvrängs både i Sverige och internationellt och det är viktigt att uppmärksamma olika former av förnekelse av Förintelsen och historierevisionism.

Utredningen

Regeringen beslutade den 4 juli 2019 att tillsätta en utredning om ett museum om Förintelsen ska inrättas. Syftet med utredningen är att föreslå hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen kan inrättas i Sverige. En utgångspunkt är att berättelserna från överlevande med anknytning till Sverige ska stå i centrum för verksamheten. Utredaren överlämnade betänkande av utredningen om ett museum om Förintelsen SOU 2020:20 till Kulturdepartementet den 31 mars 2020. Förslagen berör

följande område - museets inriktning och uppdrag, förslag på hur verksamheten ska organiseras, bedömning av lokalbehov samt kartläggning av relevanta samarbetspartner och samlingar samt behovet av forskningsanknytning.

Utredningens direktiv tar avstamp i samhällets ansvar att minnas den katastrof som Förintelsen innebar. Därtill betonas den särskilda omständighet som infinner sig idag 75 år efter kriget, då antalet överlevande som finns kvar och kan berätta blir allt färre.

Betänkandets förslag

Museets inriktning

Museets inriktning bör vara att utveckla och förmedla kunskap och forskning om Förintelsen som historiskt skeende och lyfta fram berättelser från överlevande med anknytning till Sverige. Förintelsen bör behandlas i en bred historisk kontext där olika grupper som föll offer för nazismen uppmärksammas.

Därtill bör Sveriges agerande i relation till Förintelsen och Nazityskland belysas på ett fördjupat och problematiserande sätt.

Museet bör vidare i tillfälliga utställningar och programverksamhet kunna diskutera andra historiska samtidsorienterade frågor som relaterar till museets verksamhetsområde.

Museet bör även kritiskt diskutera hur minnet av Förintelsen riskerar att missbrukas och förvrängas både i Sverige och internationellt samt uppmärksamma olika former av förnekelse av Förintelsen och historierevisionism.

Förslag på uppdrag för museet

Museet ska främja kunskap om Förintelsen och Sveriges relation till Förintelsen i en bred historisk kontext samt bevara och förmedla berättelser från överlevande med anknytning från Sverige.

En samling bestående av berättelser, föremål och dokument ska byggas upp och förvaltas och samlingen ska vetenskapligt bearbetas.

Utställningsverksamhet och annan pedagogisk verksamhet ska bedrivas. Forskning ska bedrivas i samverkan med universitetet och högskolor samt kunskap förmedlas grundad på forskning inom sitt verksamhetsområde.

Museet ska stödja regionala och lokala museer, arkiv och bibliotek inom sitt verksamhetsområde. Samverkan ska ske med myndigheter och andra aktörer, inklusive det civila samhällets organisationer ett internationellt samarbete bedrivs.

Museets organisation och lokalbehov

I direktivet för utredningen tydliggörs att museet ska ha en självständig ställning och en tydlig profil. Utredningen ska överväga om detta bäst uppnås genom inrättandet av en ny fristående myndighet eller genom att ett museum inrättas vid en befintlig statlig myndighet. Däremot ska inte utredningen föreslå i vilka fysiska lokaler verksamheten ska bedrivas eller någon geografisk lokalisering. Utredningen presenterar ett huvudförslag vad det gäller organisation av verksamheten samt två alternativa lösningar på möjliga organisationsformer.

Huvudförslaget i utredningen är en ny fristående myndighet som får en självständig roll i förhållandet till andra myndigheter och museer samt ett tydligt avgränsat uppdrag.

Myndigheten kan göra egna prioriteringar och utveckla en forskningssamverkan. En fristående myndighet underlättar styrning och uppföljning med ett eget anslag som används för museets ändamål. Nackdelar är att man går miste om samordningsvinster

gällande kompetensförsörjning, administration, uppföljning, digital infrastruktur och lokalkostnader. Det är även en lång process och kräver större resurser.

En alternativ lösning är nytt museum som inrättas i en befintlig statlig museimyndighet som genom en instruktion får i uppdrag att driva museet samt att ansvars- och samlingsområde för det tillkommande museet specificeras. Lösningen innebär samordningsvinster, effektivitet genom att ingå i en större organisation vad det gäller administration, styrning och ledning. Museikompetens och personalresurser finns att dra nytta av under en uppbyggnadsfas vilket innebär en tidsvinst. Det finns flera nackdelar med att inordna museet i en befintlig myndighet. Det blir svårare att utveckla verksamheten oberoende av den övergripande myndighetens prioriteringar. Om museet ska inbegripa en avskiljbar forskning kan det skapa problem i relation till värmyndighetens övriga verksamheter. Det finns en stor risk att det blir ett för splittrat eller omfattande uppdrag. Om denna lösning väljs är det av stor vikt att den övergripande museimyndigheten har ett uppdrag som ligger nära museets inriktning.

Ytterligare en alternativ lösning som utredningen lyfter är en samorganisation med myndigheten Forum för levande historia, som har i uppdrag att vara ett nationellt forum som ska främja demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Idag har Forum för levande historia inte uppdrag att genom dokumentation och insamling av föremål bevara och förmedla minnen av det historiska skeendet. Myndigheten bedriver omfattande undervisningsverksamhet riktad till skolelever, offentlighetsanställda och allmänheten utifrån olika teman och utställningar. Dessutom tillgängliggörs fakta om Förintelsen samt en rad andra folkmord. Myndigheten samverkar nationellt och internationellt med olika aktörer som arbetar med forskning, kunskap och undervisning om Förintelsen och resor till Förintelsens minnesplatser. Myndigheten har en samling vittnesmål från överlevande men saknar traditionella föremålssamlingar, en egen forskningsavdelning och större utställningslokaler. Forum för levande historia har framhållit i utredningen att nuvarande uppdrag bör kunna kombineras med uppdraget att inrätta ett museum inom ramen för en institution med en instruktion som kombinerar Forum för levande historias uppdrag med uppdraget att ha mer traditionell museal verksamhet och samlingar. Fördelar med en samorganisering är att Forum för levande historia redan idag arbetar med kunskapsspridning med grund i Förintelsen och har 20 års erfarenhet av att arbeta med ämnet och pedagogisk verksamhet. Det finns utarbetade samarbeten med en rad relevanta aktörer både i Sverige och internationellt. Det kan vara en fördel att verksamhet som rör minne och kunskap om Förintelsen genomförs av en och samma myndighet. Utredningen anser dock att samordningsvinsterna är begränsade då Forum för levande historia saknar omfattande erfarenhet av samlingsförvaltning. Myndigheten har inget uppdrag att bedriva egen forskning och har ett betydligt bredare uppdrag än enbart att hantera minnet av Förintelsen. Oavsett vilken organisationsform som väljs krävs det att relationen mellan museets uppdrag och uppdraget för Forum för levande historia tydliggörs då det finns en överlappning av uppdragen.

Utredningen har undersökt ytterligare möjliga organisationsformer som att ge uppdrag till läns museerna, samordning med Raoul Wallenberg Center eller inrätta ett museum vid ett statligt lärosäte. Utredningen har inte närmare övervägt dessa förslag men betonar betydelsen av samverkan kring samlingar, utställningar, pedagogik och forskning.

Samlingar, samverkan och forskning

Museet ska utöver egen samling tillhandahålla en samlad överblick av innehållet i samlingar och arkiv vid andra museer, institutioner och organisationer och bistå allmänhet och forskare. Ytterligare insamling av berättelser från överlevande och annat material ska ske och dialog om hur dessa ska förmedlas och användas. Museet bör även samla in vittnesmål från romska överlevande, samt undersöka om det finns relevanta vittnesmål eller berättelser från andra grupper av utsatta. Museet bör även överväga former för att inventera material som kan röra exempelvis personer med funktionsnedsättning och hbtq-personers historia kopplat till Förintelsen och krigsåren. Det finns vinster i att utveckla samverkan om samlingar, utställningar och dokumentation mellan museer och olika regionala och lokala verksamheter som bör finansieras för att bli hållbara. Ett förslag är att avsätta medel för en nationell satsning och lokal museiverksamhet rörande samlingar och utställningar om Förintelsen. Samverkan ska också ske med Stiftelsen Judiska museet. Ett förslag i utredningen är att det nya museet får i särskilt uppdrag att arbeta med inventering och dokumentation av romska vittnesmål under en treårsperiod. Enligt direktiven ska museet kunna beskriva Förintelsen i en bred historisk kontext och det krävs en bred dokumentation från en rad discipliner som kan användas i verksamheten. Utredningen anser att en stark forskningsanknytning är avgörande för museets uppdrag och vikten av att integrera forskning i verksamheten. Samverkan och nätverk ska ske både med internationella museiinstitutioner som arbetar med Förintelsen och nationella lärosäten. Direktiven föreslår inrättandet av ett forskningsråd och en professur.

Konsekvensbeskrivning

Förslagen som lämnats får ekonomiska konsekvenser genom ökade statliga kostnader för det föreslagna museet, vilket kräver tillskott av statliga medel. Dessa är svåra att uppskatta då dessa påverkas av ett flertal faktorer som organisation, om ny byggnad ska uppföras och på vilken ort som museet ska placeras.

Museet bedöms kunna bidra till arbetet med att motverka antisemitism, antiziganism annan rasism och antidemokratiska tendenser i samhället och därmed möjligen stärka det brottsförebyggande arbetet.

Stadsledningskontorets bedömning

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen ställer sig bakom utredningens förslag vad det gäller inriktning och uppdrag för Sveriges museum om Förintelsen. Det är positivt att utredningen belyser Förintelsen i en bred historisk kontext och förutom judars utsatthet under Förintelsen lyfter romer, personer med funktionsnedsättning, hbtq-personer och andra grupper som föll offer för nazismen. Stadsledningskontoret delar också utredningens förslag att skildra det historiska skeendet före, under och efter Förintelsen och att knyta samman historien med dagsaktuella händelser i vår samtid. Stadsledningskontoret bedömer att förslagen i utredningen ligger väl i linje med stadens pågående lokala arbete mot antisemitism och intolerans och kan leda till flera synergieffekter.

Stadsledningskontoret delar inte utredningens huvudförslag gällande verksamhetens organisation. Större delen av det som föreslås som det nya museets uppdrag är sådant som redan idag ingår i Forum för levande historias uppdrag och som myndigheten redan arbetar med. Stadsledningskontoret föreslår att Forum för levande historia får en komplettering av instruktionerna för myndigheten och uppdraget att inrätta och driva Sveriges museum om Förintelsen. Se synpunkter som redovisas i yttrandet bilaga 2.

Tina Liljedahl Scheel

HR direktör

Eva Hessman

Stadsdirektör

Sammanfattning

I utredningen föreslås hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen kan inrättas i Sverige.

Inrättandet av ett museum markerar att Förintelsen, även om den inte genomfördes på svensk mark, hänger ihop med Sveriges historia och att berättelser från överlevande med anknytning till Sverige är en del av Sveriges kulturarv. Ett museum syftar till att fördjupa, bibehålla och utveckla kunskaperna om hur Förintelsen möjliggjordes, vad som skedde i Europa under andra världskriget och hur Sverige agerade. Förintelsen är en avgörande händelse i Europas historia, inte bara för de miljoner som förföljdes och mördades utan även för efterkrigstidens syn på humanism och etik. Ett fokus ska ligga på hur samhället och historien förändrats och fortfarande påverkas av Förintelsen. Museets inriktning föreslås vara att utveckla och förmedla kunskap och forskning om Förintelsen som historiskt skeende och lyfta fram berättelser från överlevande med anknytning till Sverige.

Förintelsen bör behandlas i en bred historisk kontext och olika grupper som föll offer för nazismen uppmärksammas. Därtill bör Sveriges agerande i relation till Förintelsen och Nazityskland belysas på ett fördjupat och problematiserande sätt. Museet bör vidare i tillfälliga utställningar och programverksamhet kunna diskutera andra historiska och samtidsorienterade frågor som relaterar till museets verksamhetsområde. Museet bör även kritiskt diskutera hur minnet av Förintelsen riskerar att missbrukas och förvrängas både i Sverige och internationellt samt uppmärksamma olika former av förnekelse av Förintelsen och historierevisionism.

En förutsättning för detta är bland annat att dokumentation från överlevande – berättelser och vittnesmål, dokument, fotografier, föremål och annat material – bevaras och tillgängliggörs så materialet kan användas för forskning och förmedling till allmänheten. Det inbegriper kunskap om och dokumentation av vad som hände offren för nazis men både innan, under och efter kriget, då många började om sina liv i Sverige. Det kräver även kunskap om och dokumentation av hur Sverige och svenska medborgare handlade i relation till Förintelsen och nazismen.

Museets uppdrag bör omfatta att: främja kunskap om Förintelsen och Sveriges relation till Förintelsen i en bred historisk kontext samt bevara och förmedla berättelser från överlevande med anknytning till Sverige; bygga upp och förvalta en samling bestående av berättelser, föremål och dokument samt

vetenskapligt bearbeta samlingen; bedriva utställningsverksamhet och annan pedagogisk verksamhet; bedriva forskning i samverkan med universitet och högskolor samt förmedla kunskap grundad på forskning inom sitt verksamhetsområde; stödja regionala och lokala museer, arkiv och bibliotek inom sitt verksamhetsområde; samverka med myndigheter och andra aktörer, inklusive det civila samhällets organisationer samt bedriva internationellt samarbete.

Utredningen har samlat in synpunkter och kunskap från en lång rad berörda myndigheter, organisationer och representanter från forskarsamhället i Sverige. Internationella erfarenheter har inhämtats dels genom studiebesök vid utländska museer, dels genom en internationell konferens som utredningen arrangerat. Den sammanlagda kunskapsinhämtningen ligger till grund för utredningens förslag.

Huvudförslaget är att museet inrättas i form av en ny, fristående myndighet. Motivet till detta är bland annat att myndighetsformen ger bäst möjlighet för verksamheten att kunna utformas utifrån egna prioriteringar och långsiktiga strategiska målsättningar. Därtill är en myndighet den lämpligaste lösningen med tanke på den interna styrningen och uppföljningen. Utredningen konstaterar vidare att det internationellt är vanligast att museer om Förintelsen organisatoriskt är inrättade som egna verksamheter och att detta gynnar möjligheten att bygga upp undervisnings- och framför allt forskningsverksamhet kopplad till museet.

Myndigheten bör ha en styrelse med fullt ansvar, för att stärka museets oberoende och legitimitet.

Utredningen föreslår att regeringen tillsätter en organisationskommitté från och med den 1 januari 2021 med uppdrag att förbereda och genomföra inrättandet av myndigheten. Museet bör kunna inleda sin verksamhet från och med 1 januari 2022 och kan därefter utvecklas vidare under en uppbyggnadsfas. I förslaget ingår att viss verksamhet som i dag utförs av Forum för levande historia och som rör information om Förintelsen, samt relaterade uppdrag, överförs till den nya myndigheten.

Som alternativ bedömer utredningen att museet kan inrättas inom en befintlig museimyndighet, förslagsvis inom Statens försvarshistoriska museer eller Statens historiska museer. Båda dessa myndigheter har museikompetens som kan komma till nytta i uppbyggnaden av det nya museet, särskilt när det gäller att samla in, dokumentera och förvalta föremål och arkivmaterial.

Ett ytterligare alternativ är att museet inrättas inom Forum för levande historia, som redan bedriver bland annat pedagogisk verksamhet om Förintelsen. Detta kräver dock att myndigheten omorganiseras och ges ett förändrat och mer renodlat uppdrag, där den museala verksamheten utgör grunden.

Utredningen har bedömt museets resurs- och lokalbehov och föreslår att en ny museibyggning uppförs för museet. En ny byggnad motiveras bland annat av att en sådan kan utformas på ett sätt som kan stärka den publika verksamheten och bidra till intresset för att besöka museet. Vad gäller frågan om lokalisering lämnar utredningen inget förslag. Dock anser utredningen att regeringen bör

överväga att förlägga museet på en plats med en i sammanhanget historisk betydelse. Det är också viktigt att det finns närhet till akademiska institutioner för museet att samverka med liksom att museet kan ha en hög publiktillströmning, inte minst av skolelever. I det fall regeringen inrättar museet i en befintlig myndighet konstaterar utredningen att museet alltjämt kan lokaliseras i en annan stad än den där huvudmyndigheten är förlagd.

Utredningen har kartlagt samarbetspartners nationellt och internationellt och inventerat föremålssamlingar och arkivmaterial i Sverige som kan vara relevanta för museet.

Utredningen föreslår att insamling av berättelser, föremål och annat material från överlevande med anknytning till Sverige ska inledas skyndsamt med tanke på den höga åldern bland kvarvarande överlevande. Därför bör insamling ske i samverkan med ett lämpligt museum under tiden organisationskommittén förbereder inrättandet av museet. Därtill ska insamling ske i samverkan med forskare och civilsamhällesorganisationer, bland annat judiska och romska organisationer.

Museet bör även upprätta särskilda former för samverkan om samlingar, utställningar och dokumentation med läns museerna och Judiska museet. Denna samverkan föreslås finansieras med särskilda medel. Därtill föreslås att regeringen ger museet medel för att inventera och samla in dokumentation av romska överlevande i samverkan med ett lämpligt universitet eller högskola och romska kulturorganisationer.

Att museet har en gedigen forskningsanknytning är fundamentalt för verksamheten. Utredningen föreslår därför att museet ges medel för att initiera samverkan med ett eller flera lärosäten och att museet och lärosätena gemensamt finansierar en forskningsmiljö, samt att en professur inrättas som en del av detta samarbete och att professorn kan tjänstgöra som forskningschef vid museet. Det är därtill av central betydelse att museet har ett forskningsråd.

Avslutningsvis lämnas en samlad redogörelse för ekonomiska och andra konsekvenser av förslagen. Utredningen bedömer att museets totala anslag efter en uppbyggnadsfas bör vara cirka 63 miljoner kronor, givet huvudförslaget, men kan bli mindre om museet inrättas inom en befintlig museimyndighet, cirka 54 miljoner kronor. I alternativet som rör Forum för levande historia kan myndighetens befintliga anslag ligga till grund för verksamheten, men tillskott av medel krävs så att verksamhetens anslag hamnar på minst samma nivå som för huvudförslaget.

Kulturdepartementet
Ku.remissvar@regeringskansliet.se
Dnr Ku2020/01036/KL

Yttrande från Göteborgs Stad gällande betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)

Göteborgs Stad välkomnar förslaget om att inrätta ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen. Betänkandet ger en gedigen och intressant inventering och kartläggning både historiskt och resursmässigt på området och vad som nu pågår, både nationellt och internationellt.

Sammanfattning

Göteborgs Stad delar utredningens förslag vad gäller inriktning och uppdrag. Vad det gäller organisation föreslår Göteborgs Stad att Forum för Levande Historia får en komplettering av instruktionerna för myndigheten att inrätta det nya museet om Förintelsen.

Synpunkter på utredningens förslag

Kapitel 5 Museets inriktning och uppdrag

Göteborgs Stad delar utredningens förslag vad det gäller inriktning och uppdrag på museet. Staden välkomnar utredningens förslag att Förintelsen behandlas i en bred historisk kontext och att olika grupper som föll offer för nazismen lyfts fram. Ett museum om Förintelsen ligger väl i linje med stadens arbete mot antisemitism och intolerans som sedan 1998 har en lokal satsning - Levande Historia i Göteborg. Mot bakgrund av händelser av antisemitisk karaktär tog kommunstyrelsen i Göteborg ett beslut 2018 om att ytterligare stärka och intensifiera arbetet mot antisemitism. Levande Historia har ett nära samarbete med grundskoleförvaltningen för att utveckla stöd till lärare hur man bemöter intolerans och antidemokratiska yttringar i skolan. I utredningens förslag finns synergieffekter genom ett ökat nationellt samarbete och ett fortsatt arbete med att ta fram pedagogiskt material, utställningar och dokumentation av vittnesmål. Utredningens betonar vikten av att utveckla samverkan om samlingar, utställningar och dokumentation mellan museer och lokala verksamheter. Göteborgs Stad har idag ett bra samarbete med Forum för levande historia och utredningens förslag kan ge ytterligare stöd till det lokala arbetet.

Kapitel 6 Verksamhetens organisation och lokalbehov

Större delen av det som föreslås som det nya museets uppdrag är sådant som ingår i Forum för levande historias uppdrag och som myndigheten redan arbetar med idag. Därför delar inte Göteborgs Stad utredningens förslag om att inrätta en ny myndighet. Stadsledningskontoret föreslår att Forum för levande historia får en komplettering av instruktionerna för myndigheten och uppdraget att inrätta och driva Sveriges museum om Förintelsen.

Kapitel 7 Samlingar, samverkan och forskning

Insamling av vittnesmål är brådskande, snart finns inga överlevare kvar. Göteborgs Stad vill särskilt framhålla utredningens förslag om ett särskilt projekt för romska överlevande och att undersöka om det finns relevanta vittnesmål eller berättelser från andra grupper av utsatta. Av vikt är att utveckla samverkan om samlingar, utställningar och dokumentation mellan museer och lokala verksamheter. Även att tillgängliggöra samlingar för forskare och pedagoger. Göteborgs stad har inga synpunkter på hur man kan stimulera och bredda svensk forskning på området. Forum för levande historia har dock anställda med forskningskompetens och samverkar redan med forskningssamhället som enligt egen uppgift troligen skulle kunna utvecklas till en forskningsavdelning om resurser och uppdrag ges.

Kapitel 8 Konsekvensbeskrivning

De ekonomiska konsekvenserna styrs av vilket av förslagen som ska genomföras. Forum för levande historia huvuduppdrag har sin utgångspunkt i Förintelsen och gränsdragningen skulle kunna bli svår mellan två statliga institutioner med liknande uppdrag.

Det mest resurssparande alternativet ur flera aspekter torde vara att ge Forum för levande historia ett utökat uppdrag att inrätta det nya museet. Det skulle innebära en stor tidsvinst där man kan ta tillvara på kompetens och erfarenheter av pedagogisk verksamhet, redan befintliga nätverk och samarbeten både nationellt och internationellt